

Володимир РОЖКО

А ОТЕЦЬ ТВІЙ ВІДДАСТЬ ТОБІ ЯВНО

А ти, коли молишся, “увійди” до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в тайні, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

Єв. Матвія (6, 6)

1. На березі річки Ікви

Село Страклів належить до давніх поселень Дубенщини – складової частини історичної Волині і знаходиться воно за чотири кілометри південніше м. Дубно на правому березі річки Іква.

Річка Іква, права притока Стиру, бере свої витoki з джерел біля с. Літовище або Літовиська в урочищі Гутисько неподалік Підкаменя. В давнину Іква була судноплавною,

важливою водною артерією і по берегах її квітло життя наших далеких пращурів [1, 474].

Свідченням того є чисельні стоянки, городища IX – XII ст. від її витоків аж до гирла. Серед них залишки городищ в Тетильківцях, Накшанах, Вербі, Торговиці, Страклові [2,

Ціла низка давніх кам’яних знарядь праці з доби неоліту знайдено місцевими краєлюбам на полях над річкою Іквою в Страклові, які дають нам підстави стверджувати

про наявність тут людського життя з сивої давнини.

Слід наголосити, що місцеві ґрунти славляться своєю родючістю впродовж віків і тому приваблювала ця місцевість прадавніх волинських хліборобів, а судноплавна на ті

часи річка Іква була не лише транспортно-міграційною артерією, а й постачала навколишнім мешканцям, в тому числі і Стракліва рибу, дику птицю, а навколишні луки

корм для худоби.

Свою назву село виводить від слова Траклів, саме таке ім’я його знаходимо в первісних писемних згадках, пізніше видозмінене в Страклів [3, 483].

Траклів отримав свою назву від слова “тракт” (шлях), який пролягав з Крем’янця до Дубна, а поселення розміщено саме біля цього важливого як водного так і гужового шляху.

Слід також пам’ятати, що річки Стир, Горинь, Іква були дуже важливими трактами, по яких ще в раннє середньовіччя поставляли сіль з Галицьких Жуп Руських на Волинь і

Полісся.

Першу писемну згадку знаходимо в історичних джерелах 1545 року в акті опису Крем’янецького замку, де 2 городні опікав тогочасний власник села український православний шляхтич Юхно Торокановський [4].

В універсалі польського короля Сигизмунда Августа від 25 травня 1569 року про приєднання в час Люблінської унії землі Волинської до корони Польської серед списку

тих, хто складав присягу від Луцького повіту занесено ім’я тогочасного власника поселення Богдана – Петрикія – Радогоського з Траклова [5, 387].

Історичні джерела 1570 року подають нам відомості, що власник заставленого маєтку Стракліва Федір Руденський платив від 11 димів, 1 города, а вже в 1583 року новий

власник поселення над річкою Іквою Юрій Пузина сплачував податки від 6 димів 5

городів [6, 414].

Князівський рід Пузини брав свої корені з князів Рюриковичів, нащадків князів Смоленських. Князь Юрій (Григорій) Богданович Пузина наступний з Пузин власник Страклів (помер 1602 р.) був одружений з княгинею Анною, яка овдовівши, стала власницею всіх його маєтків, в тому числі й Стракліва [7, 312].

Над Страклівим пливли віки, змінювалися власники, але село зростало і кількість мешканців збільшувалося. За статистичними джерелами в 1911 р. проживало 771 жителів,

була однокласна школа, 4 крамниці, а залізнична колія Здолбунів – Броди, яку в кінці XIX

ст. проложили біля села, дала нові імпульси до його розбудови і зросту мешканців.

В усі часи московської, польської окупації жителі села мали високу національну свідомість, глибоку віру в Бога, і в тому важливу роль відігравали чоловічий монастир

Різдва Пресвятої Богородиці 1665 р., заснований княгинею-вдовою Анною Пузиною,

помонастирський з 1795 року храм, настоятелі якого в переважаючий своїй більшості

були місцеві волиняни, свідомі українці.

В 20 – 30-х роках XX ст., коли західна Волинь належала до Поверсальської Польщі в Стракліві активно діяли місцева філія товариства “Просвіта”, підпільники з ОУН, які

будили національну свідомість в різні способи приспану московськими і польськими

окупантами, а в рядах вояків УПА 1942 – 1956 рр. перебувало багато юнаків, які віддали

своє життя за волю України, пройшли крізь червоні московські ГУЛАГИ з концтаборів і

тюрем, тим самим вписали в літопис Стракліва нові героїчні сторінки новітньої історії.

2. В ім'я Різдва Пресвятої Богородиці

По третьому розподілу Польщі 1795 року і окупації нашої землі новим московським білим окупантом, багато предавніх чернечих обителів – святих оберегів

українського православ'я було зачинено московським Синодом, як таких, що на той час

належали до Руської унійно-православної церкви і їх ченці не бажали насильницького

поєднання з чужим і не зрозумілим волинянам московським православ'ям, тому й стали

вони об'єктом білого московського церковного нищення, а серед них і монастир в с.

Страклів в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці та перетворено його церкву в парафіальну.

Цю святу обитель Божу заснувала боголюбива повдовіла православна княгиня Анна Пузина 1665 року, наділивши цей чоловічий монастир відповідними фондушами [8,

102 – 105].

Її син князь Михайло Юрійович в 1633 – 1648 рр. був крем'янецьким підсудком.

Сама ж княгиня Анна була щира українська православна патріотка.

– Овдовівши, після смерті чоловіка, - писав автор цих рядків, - в час тотального

наступу католицизму на наші землі, залишається в числі тих небагатьох українських вельмож, які не зрадили віри батьків. Княжна Анна, щоб зміцнити українське православ'я, йдучи дорогою своїх предків, стала засновницею Різдво-Богородичного монастиря в с. Страклів, яким вона тоді володіла [9, 102].

Княжна Анна Пузина своїм величавим вчинком зробила тим самим виклик римокатолицьким ієрархам та польським магнатам, які прагнули православних українців Волині окатоличити, ополячити.

Заснувавши чоловічу православну обитель в с. Страклеві, княжна Анна Пузина наділила її багатими фундушми, виділила під монастирське будівництво землю зі свого місцевого маєтку, значні суми із своєї скарбниці разом з підданими передана села Страклів, Волицю, Комарівку [10, 483].

Коштом княгині Анни було вибудовано величавий монастирський храм Різдва Пресвятої Богородиці із ще одним вівтарем Воскресіння Господнього. Його будівничі – волинські майстри-архітектори поєднали візантійський архітектурний стиль з українським бароко. Храм мурований, п'ятикупольний, в плані – хрестоподібний, має чудовий трьохярусний іконостас мистецької різьби. Все давнє церковне начиння – дарунки засновниці, серед них дві благодатні ікони Пресвятої Богородиці, які кілька раз обновлялися і біля яких зцілилося від фізичних і духовних хвороб багато вірних, про що засвідчують металеві чисельні підвіски з іменами в нашій, польській, латинській мовах на держаку хоругви, яка знаходилася поруч святих образів.

Обновлена ікона Успіння Пресвятої Богородиці з доби княжни Анни Пузини до кінця ХХ ст. Також кілька раз обновлювалася і біля неї також були чисельні випадки зцілень вірних.

Монастирський храм Різдва Пресвятої Богородиці мав ще й нижню теплу церкву-усипальницю, в нішах якої ховали спочилих в Бозі настоятелів, ченців, найімовірніше, що тут зберігаються і тлінні останки засновниці святої обителі княжни Анни Пузини. На превеликий жаль нижню теплу муровану церкву ніхто не досліджував і не описав, як також залишаються неіндетифіковані в ній поховання XVII – XVIII ст.

Оприч щедрих молитов, постів і покань ченці монастиря займалися ще й церковно-господарськими справами, зокрема відливали воскові свічки, про що свідчить віднайдений свічкосукальний апарат на дзвіниці помонастирського храму. Віск постачали з монастирської пасіки, пасік інших монастирів, церков, приватних громадян. Тут віск переплавляли, отримували найбільш придатний для сукання свічок і постачали ними не лише монастирську церкву, а й чисельні храми Дубенщини, в яких яскраво горіла свічка віри – святого українського православ'я.

Княжна Анна Пузина залишила братії монастиря свій заповіт, яким вона не лише відписувала святій обителі своє нерухоме майно і капітал, а й лишила в ньому свої духовні настанови:

– Заснований монастир і ченці його, які будуть жити в ньому, - наголосила княгиня Анна, - завжди повинні лишатися в православній вірі, а ігумена, щоб вільно вибирала

братія і коли б хто з дітей чи інших нащадків, яким буде належати маєток, буде іншого

віросповідання, а не православний, то заповітом вона відсуває від всякого впливу і влади

над монастирем [11, 483 - 484]... Цими словами заповіту засновниця ще раз підкреслила

свою відданість прадідівській вірі – святому українському православ'ю. В історію будівництва монастирського храму його настоятелями внесено низку неточностей, зокрема дату будови і особу засновниці – будівниці.

В Держархіві Рівненської області ф.639. – Оп.1 – Спр – 12. Клірові відомості церков Дубенського повіту за 1797 рік знаходимо:

– ...Церква Різдва Богоматері, мурована, побудована Анною Іллічною 1779 року вересня 5 дня освячена. Село належить князю Михайлу Любомирському, дворів 54, парафіян 224, настоятель церкви о. Тимофій Чройковський, вік 33 роки [12]...

Критично підійшовши до цієї дати побудови святині постає запитання: скільки років жила княжна Анна Пузина? Знаємо, що датою заснування монастиря і побудови

монастирського храму був 1665 рік, а в Клірових відомостях (дата написана помилково)

записано 1779 рік. Різниця між цими датами 114 років. На час овдовіння 1662 року княжна

Анна Пузина мала вже цілком дорослих дітей, зокрема сина князя Михайла Юрієвича,

який в 1633 – 1648 рр. був Крем'янецьким підсудком, і віком була поза 60 років, то прожила вона ніби 174 роки, що фізично є неможливим, тому маємо пам'ятати, що внесена дата у Клірові відомості є помилковою. Маємо непоодинокі факти, коли московські світські і церковні особи навмисно вносили перекручення, щоб тим самим

занизити вік, мистецько-архітектурну цінність наших святинь, підкреслити меншовартісність нашого минулого, бо то прийшов час, коли фурія московського церковного імперіалізму буйним чортополохом проростала в нашій історії, її документальних та історичних джерел [13, 104 - 105].

Монастирський храм, як і всі попередні будівлі святої обителі були збудовані княжною Анною Пузиною в 1665 році, всі ж інші дати надумані чиновниками від церкви і

науки [14, 104-105].

Слід наголосити, що ченці монастиря Різдва Пресвятої Богородиці в Стракліві внесли свою частку в загальну православну скарбницю віри і впродовж його православного існування святиня залишилася оберегом благочестя і українського духу. До

середини XVIII ст. свята обитель вже належала до Руської унійно-православної церкви і

о.о. василіани довгий час оберігали традиції і правила монастирського життя започатковані їх православними попередниками.

По третьому поділу Польщі 1795 року і окупацією землі нашої білими

московськими імперіалістами монастир в Страклові було зачинено, а його ченців, як і в більшості василіанських обителей було переведено на “істинно русское православіє”, а так званих “упорствующих” вислано на поселення у віддалені місця московської білої імперії зля, інших переведено до монастиря оо. василіан в м. Крем’янці.

202

Храм Різдва Пресвятої Богородиці – відомий архітектурний твір невідомих волинських зодчих, став парафіяльним, а будівлі монастиря – келії, господарські приміщення довгий час стояли у запустінні, доведені до аварійності і розібрані. В 1839 році, - знаходимо в історичних джерелах, – було перекрито помонастирський храм, збудовано муровану дзвіницю за рахунок сум з маєтків монастиря

о.о. василіані [15, 483]...

На місці розібраних монастирських будівель 1836 року було побудовано будинок для парафіяльного священика.

Першим поунійним настоятелем парафіяльного храму Різдва Пресвятої Богородиці

був о. Тимофій Трайковський переведений з римської унії в московську. Був він у віці 39

років та скінчив семінарію Руської унійно-православної церкви в с. Жидичин біля м. Луцька [16].

Маємо пам’ятати, що монастир Різдва Пресвятої Богородиці в Страклові в XVII – XVIII ст. широко знаний серед чернецтва, побожних волинських українців серед яких

чимало було шляхетного походження, які своїми пожертвами утримували цю величаву

святиню над річкою Іква. Монастирський храм був наповнений чисельними жертвами

вірних: богослужбові книги, ікони, чаші, дзвони і інше церковне начиння в переважаючій

більшості все це стало жертвою двох світових воєн, які кривавили буревіями пронеслися

над нашим краєм.

В дзвіниці з чисельними дзвонами, які були відлиті дубенськими людвісарями вірні врятували лише декілька з них, які нині своїми мелодійними переспівами прикрашають

служби Божі. Їх залишилося 10 з різних часових поясів XVIII – XX ст.

– На дзвіниці, - читаємо в історичних джерелах, – 10 різної ваги, віку, голосу, дзвонів, найстарші врятовані вірними з XVIII ст., наймолодший дзвін 1933 року, відлитий

в ливарні братів Фальчевських у Перемишлі [17, 112]...

Під мистецьким удекоруванням рослинним орнаментом дзвону знаходиться відлитий напис, який є своєрідним документом доби і в якому серед інших читаємо

”...сей

дзвін вилитий для церкви Рождества Богородиці Страклівської парафії

Дубенського

повіту. 1933” [18, 112].

Помонастирський храм в с. Страклів в усі віки залишався величавим осередком нашої святої православної віри і української національної духовності, непогасною свічкою

віри, надії й любові вірних.

3. У пошуках скарбів духовних

Холодний недільний ранок знову вкотре привів мене в Страклів до монастирського храму Різдва__Храм Різдва Пресвятої Богородиці – відомий архітектурний твір невідомих

волинських зодчих, став парафіяльним, а будівлі монастиря – келії, господарські приміщення довгий час стояли у запустінні, доведені до аварійності і розібрані.

В 1839 році, - знаходимо в історичних джерелах, – було перекрито помонастирський храм, збудовано муровану дзвіницю за рахунок сум з маєтків монастиря

о.о. василіані [15, 483]...

На місці розібраних монастирських будівель 1836 року було побудовано будинок для парафіяльного священика.

Першим поунійним настоятелем парафіяльного храму Різдва Пресвятої Богородиці

був о. Тимофій Трайковський переведений з римської унії в московську. Був він у віці 39

років та скінчив семінарію Руської унійно-православної церкви в с. Жидичин біля м. Луцька [16].

Маємо пам'ятати, що монастир Різдва Пресвятої Богородиці в Стракліві в XVII – XVIII ст. широко знаний серед чернецтва, побожних волинських українців серед яких

чимало було шляхетного походження, які своїми пожертвами утримували цю величаву

святиню над річкою Іква. Монастирський храм був наповнений чисельними жертвами

вірних: богослужбові книги, ікони, чаші, дзвони і інше церковне начиння в переважаючій

більшості все це стало жертвою двох світових воєн, які кривавили буревіями пронеслися

над нашим краєм.

В дзвіниці з чисельними дзвонами, які були відлиті дубенськими людвісарями вірні врятували лише декілька з них, які нині своїми мелодійними переспівами

прикрашають

служби Божі. Їх залишилося 10 з різних часових поясів XVIII – XX ст.

– На дзвіниці, - читаємо в історичних джерелах, – 10 різної ваги, віку, голосу, дзвонів, найстарші врятовані вірними з XVIII ст., наймолодший дзвін 1933 року, відлитий

в ливарні братів Фальчевських у Перемишлі [17, 112]...

Під мистецьким удекоруванням рослинним орнаментом дзвону знаходиться відлитий напис, який є своєрідним документом доби і в якому серед інших читаємо "...сей

дзвін вилитий для церкви Рождества Богородиці Страклівської парафії Дубенського

повіту. 1933" [18, 112].

Помонастирський храм в с. Страклів в усі віки залишався величавим осередком нашої святої православної віри і української національної духовності, непогасною свічкою

віри, надії й любові вірних.

3. У пошуках скарбів духовних

Холодний недільний ранок знову вкотре привів мене в Страклів до монастирського

храму Різдва Пресвятої Богородиці. Старші сини настоятеля о. Івана Дуди – Андрій і Назар студенти Волинської Православної Богословської академії. Вони й повідомили

мені, що на дзвіниці церкви зберігається від монастиря пристрій для сукання воскових

свічок. Саме за його допомогою відливалися різної товщини воскові свічки.

Бажання

оглянути, дослідити цей пристрій і привів мене до святині.

Отець Іван Дуда закінчував правити літургію, коли я переступив поріг святині.

Храм заповнений вірними, які щиро моляться з своїм душпастирем, приєднуюся до них.

На закінчення слухаємо глибокозмістовну проповідь настоятеля. Отець Іван вміє запалювати вогонь любові до Бога і України, рідної церкви в душах вірних.

По закінченню служби Божої оглядаю вкотре помонастирську святиню.

Мистецький трьохярусний іконостас – безцінна її перлина, ікони його написані висококваліфікованим іконописцем з Божою іскрою в душі. Поклоняюся часточками святих мощей, які зберігаються тут в ковчезці, довго стоїмо перед іконою Божої Матері

Почаївської (копія) невідомо ким і коли написана в срібновизолоченій мистецького карбування ризи. Лик Богородиці й Дитятка Ісуса, руки Богородиці потемнілі, але вірні

чекають чергового оновлення, яке періодично вже впродовж трьох століть, відбувається з

іконою. Про її оновлення і зцілення вірних біля чудотворного образу засвідчувала книга

записів зцілень, яку вели ченці обителі, а опісля парафіальні священники, яка загубилася в

роки Першої світової війни, але ще один свідок зцілень хворих біля ікони зберігся – це

ручка до хоругви, яка стояла поруч образу. Вона вся обвішана металевими підвісками у

вигляді неправильної форми серця з вигравіруваними написами по металі в польській,

латинській мовах. Найвірогідніше – ці підвіски із зображенням серця, ніг, рук доби Руської унійно-православної церкви. Але слід наголосити, що чудотворний образ Божої

Матері походить ще з доунійної з Римом доби і це стверджує сам суто православний

український, волинський стиль іконописання [19].

Ще один давній образ Успіння Пресвятої Богородиці був складовою частиною святощів давньої святині над Іквою, однак її реставратори не лишили від неї попередніх

ознак іконопису, осучаснили її в стилі постсовєцького класицизму, і від її попередніх

барокових форм нічого не лишили. Ікона чекає на висококваліфікованого реставратора,

який має повернути їй давній вигляд. Судячи із вцілілих елементів попереднього вигляду

святого образу, малювали його волинські (почаївські) іконописці.

Отець Іван з синами Андрієм і Назаром показують давні вінчальні посріблені, мистецькі вінці. На відміну від образу Успіння Пресвятої Богородиці їх реставрація зроблена уміло і нині вони сяють своєю давньою мистецькою досконалістю.

Нарешті з дзвіниці приносять довгоочікуване і небачене раніше мною приладдя для відливання (суканя) воскових свічок. На металевій давній триніжці стоїть велика мідна миска (таріля) на яку скапував з шнурків розплавлений віск. Її діаметер 68 см. На мідну миску на триніжці надівався такого ж діаметру металевий шоломоподібний пристрій висотою 58 см. з гачком на верху. Його зачіплювали на металеву, дерев'яну перекладину, тримати в руках її було небезпечно: гарячий віск міг спричинити опіки на руках. Нижня частина пристрою – обруч на якому розміщено рівномірно 25 гачків за які зачіплювалися шnurки, як правило сукані з конопель, льону і просовувалися у отвір під гачком у верху шоломоподібної конструкції. На натягнуті і закріплені шnurки лився розплавлений віск із спеціальної округленої миски, поміщували його в ній спеціальною ложкою. Віск нагрівали в мископодібній нагрівальні (сковорідці), а тоді виливали до миски, яка також мала ручку. Віск, який не встигав захопнути на натягнутих шnurках – гнотах спадав у велику мідну миску на підставці, знову розплавлявся на жару і процес цей повторювався до часу повного сукання воскових свічок. Їх товщина залежала від кількості пропущених, тобто вільних від шнуру гачків, висота ж свічки була визначена висотою самого шоломоподібного пристрою. Свічки можна було підсукувати в товщину і висоту на такому приладі і в середні віки таких і подібних більших і менших приладів для сукання свічок можна було зустріти не лише в монастирських, а й парафіяльних храмах. На цьому приладі, зі слів старожилів Страклова, сукали свічки ще й в 20 – 40-х роках ХХ ст. [20]. Нині він був би пречудовим експонатом для музею і не лише місцевого, а й столичного. Подібного приладу для відливання воскових свічок я не зустрічав дотепер, а ні в Храмах, а ні в експозиціях музеїв. Цей прилад є унікальним, виготовлений руками місцевих волинських свічколиварів, які з бджолиного воску відливали мистецькі свічки, часто з різними біблійними сюжетами, малюнками, узорами на них, або ж сукали їх з окремих різноколірного воску частин в єдину мистецьку свічку. Ще раз піднімаємося на дзвіницю, де два роки тому я зі своїми студентами досліджував дзвони і ті дослідження стали складовою частиною не лише моєї наукової праці «Дзвони Божих храмів історичної Волині Х – ХХ ст.», а й чисельних надруків в газетах, журналах, збірниках. В о. Івана і його синів є ціла низка прекрасних задумів один з них – створити на першому ярусі дзвіниці музей церковної старовини. Дай Боже, щоб ті задуми здійснились!

Обходимо навколо храму зовнішня реставрація якого нещодавно скінчилася. Кошти на неї склали побожні, вірні, меценати, які з глибокою вірою в серці сьогодні молилися разом зі своїм настоятелем у відреставрованій святині.

Залишаю гостинну хату о. Івана і його родини з думкою про те, що мої наукові пошуки в святині будуть продовжені. Маю намір зі своїми студентами Андрієм і Назаром

дослідити нижній теплий храм із його усипальницями, де й знаходяться тлінні останки засновниці чернечої обителі княгині Анни Пузини, а безіменні інокі молилися із

запаленою восковою свічкою у своїй келії (комірчини) в тайні, щоб Господь бачивши

таємне, віддав явно.

Джерела література

1. Цинкаловський О. *Стара Волинь і Волинське Полісся*. – Вінніпег, 1984. – Т. 1. – С. 474.
2. Цинкаловський О. *Стара Волинь і Волинське Полісся*. – Вінніпег, 1986. - Т. 2. – С. 455.
3. *Волинські єпархіальні відомості*. – Крем'янець, 1889. – Ч. 20 – С. 483.
4. *Там само*. – С. 483.
5. *Словник географічний королівства Польського і інших країв слов'янських*. – Варшава, 1891. – Т. 11. – С. 387.
6. Цинкаловський О. *Стара Волинь і Волинське Полісся*. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 414.
7. Яковенко Н. *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст./ Волинь і центральна Україна/*. – Київ: Наукова думка. 1993. – С.312.
8. Рожко В. *Православні монастирі Волині і Полісся*. – Луцьк, 2000. – С. 102 – 105.
9. *Там само*. – С. 102.
10. В Є В. – *Крем'янець, 1889. – Ч. 20. – С. 483.*
11. *Там само*. – С. 483 – 484.
12. *Держархів Рівненської області*. – Ф. 639. – Оп. 1. – Спр.2. – Арк. 60.
13. Рожко В. *Православні монастирі Волині і Полісся*. – Луцьк, 2000. – 104 – 105.
14. *Там само*. С. 2. 104 – 105.
15. В Є В. – *Крем'янець, 1889. – Ч. 20. – С. 483.*
16. ДАРО. – Ф. 639. – Оп. 1. – Спр. – Арк. 24.
17. Рожко В. *Духовна скарбниця церковних дзвонів*. – *Збірник матеріалів Міжнародної науково – практичної конференції присвяченої 450-річчю Пересопницького Євангелія „Пересопницьке Євангеліє в історії Української православної церкви і народу”*. – 2011. – С. 112.
18. *Там само*.
19. *Там само*.
20. *Архів автора*.